Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan pyytämä kirjallinen asiantuntijalausunto Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueelta ja asiantuntijakuuleminen 6.10.2022

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue esittää lausuntonaan seuraavaa:

Oulun kaupunki ja Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue ovat antaneet aiemmin lausunnot lakiesitykseen ja useita kohtia on huomioitu nykyisessä esityksessä. Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella ainoastaan Oulussa on ollut käytössä sosiaalisen luototuksen palvelu harkinnanvaraisena palveluna. Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue ei tässä vaiheessa edelleenkään kannata hallituksen esitystä sosiaalisen luoton muuttamisesta lakisääteiseksi palveluksi. Palvelun kustannusvaikutus Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueelle on esitettyä laskelmaa suuremmat. Palvelun positiivisesta vaikuttavuudesta palvelunkäyttäjien arjen ja talouden hallintaan ei ole tehty selvitystä. Sosiaalityössä tulee joka tapauksessa huomioida entistä paremmin asiakkaiden avun ja tuen tarve arjen ja talouden hallinnassa.

Hallituksen esityksen (s. 12) laskennallisen taulukon mukaan Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella myönnettäisiin vuosittain 83 lainaa ja hakemuksia olisi vuosittain 166, joihin kaikkiin tehdään viranhaltijapäätös.

HVA ja asukasluku	Asukkaista luoton piirissä	HVA osuus koko väestöstä	Laskennallinen lainojen ja hakemusten määrä /vuosi	uudet hakemuset	Pääoma KA luoton 6500 € mukaan
Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue/ 413 830	51 %	7,519 %	83 lainaa, 166 hakemusta	81	539 500€

Sosiaalisen luoton myöntäminen vaatii sosiaalityöntekijöiltä vahvaa erityisosaamista, jota sosiaalityöntekijöiden peruskoulutukseen ei sisälly. Ehdotetun tyyppinen taloudellinen neuvonta ja ohjaus ei ole sosiaalihuollon ydintehtävä eikä sosiaalihuollon ammattihenkilöillä ole koulutuksensa puolesta tähän riittävää osaamista. Sosiaalityöntekijöiden tulee kyetä arvioimaan luoton hakijan toimintakyky ja ymmärrys siitä, mitä sosiaalinen luotto käytännössä tarkoittaa ja mihin asiakas sitoutuu vuosien ajaksi. Tämä arvio vaatii aikaa ja mahdollisesti lisäselvityksiä esimerkiksi yhteistyössä terveydenhuollon ammattihenkilöiden kanssa.

Tämän laskennallisen taulukon mukaan sosiaalisen luoton lainapääoma olisi Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella viidessä vuodessa n. 2,5 miljoonaa euroa. Hallituksen esityksen mukaan luottotappiot ovat jääneet pieniksi ja sosiaalisen luototuksen korkotuotot ovat kattaneet luottotappiot. Oulun kaupungissa tämä ei ole pitänyt saatujen kokemusten mukaan paikkaansa. Luottotappioiden määrä on ollut merkittävä. Irtisanotuista ja perintään siirtyneistä luotoista on saatu perittyä noin 30 %, loput saamatta jääneet saamiset ovat jääneet luottotappioksi. Myöskään korkotuottoa ei ole kertynyt, koska viitekorko on ollut pitkään 0 %. Näin ollen laskennallisesti 2,5 miljoonan luottopääomasta tappioksi jäisi 1,7 miljoonaa euroa hyvinvointialueelle, jos sosiaalisen luototuksen takaisinmaksu olisi Oulun kaupungin aikaisempaa tasoa vastaava.

Toisin kuin hallituksen esityksessä on kuvattu, ei laskennallisessa taulukossa ilmene työmäärän kasvu hyvinvointialueella. Laskelman (s. 12) perusteella Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella olisi myönnetty viiden vuoden aikana 415 sosiaalisen luoton lainaa ja näiden maksuseuranta on tehtävä säännöllisesti kuukausittain. Tämä vaatii erillisen tietojärjestelmän, joka täytyy hankkia. Lisäksi tarvitaan työpanosta talous- ja

sihteeripalveluista maksuohjelmien ja mahdollisten maksumuistutusten ja -vaatimusten lähettämiseen. Luoton irtisanominen ja periminen hallintoriitateitse hallinto-oikeudessa vaatii myös lakimiehen työpanosta.

On kohtuutonta, että viranomainen joutuu maksamaan 260 euron oikeudenkäyntimaksun hallintoriitahakemuksen käsittelystä hallinto-oikeudessa. Hallintoriitahakemus joudutaan tekemään tilanteessa, jossa hyvinvointialueen luotonsaajaan kohdistamat perintätoimet eivät ole johtaneet luoton takaisinmaksuun. Saadakseen sosiaalisen luoton takaisinperintää koskevassa asiassa täytäntöönpanokelpoisen päätöksen, hyvinvointialueen on haettava maksamatta olevaa saatavaa hallintoriitateitse hallinto-oikeudessa. Asian saattaminen hallinto-oikeuden käsiteltäväksi johtuu siis luotonsaajan takaisinmaksun laiminlyönnistä ja tästä syystä tuomioistuinmaksulaissa sosiaalista luottoa koskeva hallintoriita-asia tulisi säätää maksuttomaksi.

Taulukossa (s. 12) ei ole huomioitu työntekijäresurssin lisäystä ja sen laskennallisia kustannuksia, jotka tulevat olemaan merkittäviä eikä niihin myönnetä valtionavustusta. Esitetyn 10 a § nojalla valtio myöntäisi valtionavustusta vain alkuvaiheessa sosiaalisen luototuksen toiminnan käynnistämiseen. Tämä ei ole riittävää kattamaan kokonaiskuluja, kun otetaan huomioon, että sosiaalisen luoton korkotulot eivät todellisuudessa kata luottotappioita. Hyvinvointialueen saama rahoitus perustuu väestön palvelutarpeisiin, joka ei suoranaisesti ole yhteydessä sosiaalisen luoton myöntämiseen.

Mikäli sosiaalisen luoton kriteerejä ei säännellä laissa, tai valtakunnallista yhdenmukaista ohjeistusta ei laadita, vaan jokainen hyvinvointialue laatii oman kriteeristönsä sosiaalisen luototuksen palvelulle, asiakkaiden yhdenvertaisuus hyvinvointialueiden välillä vaarantuu. Hallituksen esityksessä on korostettu, että sosiaalisen luoton painopiste olisi varhaisessa puuttumisessa ja ylivelkaantumisen ehkäisyssä ja tähän nähden esitetty keskimääräinen 6500 euron luottopääoma/asiakas on huomattavan korkea. Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen näkökulman mukaan, mikäli painopiste halutaan pitää ennalta ehkäisyssä, tulisi keskimääräisen luottopääoman olla huomattavasti pienempi, jotta pienituloinen asiakas pystyy suoriutumaan maksuohjelmastaan, joka voi kestää vuosia.

Hallituksen esityksen 7 b § voi mahdollisesti vähentää sosiaalisen luoton asioiden käsittelyä hallinto-oikeudessa niissä tilanteissa, kun luotonsaajan maksukyky on pysyvästi heikentynyt. Sosiaalityöntekijän pitäisi pystyä arvioimaan myönteistä päätöstä tehdessään hakijan luoton takaisinmaksukyky koko lainan takaisinmaksunajalle. Miten maksukyky voidaan pitkäaikaisesti arvioida luoton myöntämishetkellä? Pääsääntöisesti asiakkaat ovat pienituloisia ja heillä on usein pitkäaikaisia, erityisiä haasteita arjen hallinnassa. Tältä osin riskinä on, että suurelta osin myönnetty luottopääoma jää hyvinvointialueen tappioksi ja asiakkaat tulevat todennäköisesti hakemaan maksunvapautusta 7 b §:n vedoten. Maksukyvyn pysyvän heikentymisen arviointi vaatii myös lääkärin työpanosta.

Hallituksen esityksessä puhutaan siirtymäsäännöksestä sivuilla 5-6 ja perustellaan siirtymäsäännöstä, mutta siirtymäsäännöstä ei varsinaisessa lakiehdotuksessa ole (pykälä puuttuu?). ”Pykälän tarkoituksena on turvata näiden sosiaalista luottoa koskevien sopimusten voimassa olon jatkuvuus sekä luotonsaajan oikeudellinen asema velkojan vaihtuessa hyvinvointialueeksi. Siirtymäsäännöksen mukaan luotonsaaja maksaisi luottoaan takaisin uudelle velkojalle eli hyvinvointialueelle.”